Розділ 4
Економіка агропромислового сектора

УДК 338.1:636.2

Дядик Тетяна Василівна – аспірант Полтавської державної аграрної академії, кафедра ринкових відносин і маркетингу. Коло наукових інтересів – конкурентоспроможність аграрних підприємств та аграрна політика держави в сучасних умовах

Деякі аспекти забезпечення конкурентоспроможного виробництва молока в аграрних підприємствах Полтавщини

У статті розглянуто чинники, що впливають на підвищення конкурентоспроможності виробництва молока та більш детально – на обсяг виробництва молока в аграрних підприємствах Полтавської області та Полтавського району. Конкретні розрахунки було виконано з урахуванням змін у поголів'ї корів та їх продуктивності.

The article is devoted to the set of factors influencing the increasing of milk production competitiveness and more specially the gross production of milk at agricultural enterprises of the Poltava oblast and Poltava region. The concrete calculations were made with taking into account changes in the dairy cow's population and their productivity.

Рівень розвитку АПК України відіграє надзвичайно важливу роль у піднесенні національної економіки, з ним пов'язуються процеси макро- та мікроекономічної стабільності. Його функціонування забезпечує близько 50% ВВП, 2/3 товарів народного споживання, зайнятість близько 40% працюючого населення та 70% бюджетних надходжень [1]. Саме тому досягнення конкурентоспроможного виробництва в усіх галузях АПК – одне з провідних завдань на даному етапі нашої країни. Високу питому вагу в сільському господарстві нашої країни займає галузь тваринництва, в якому переважає молочне скотарство, що визначається високими поживними властивостями його продукції.

Конкурентоспроможне виробництво молока – багатоаспектний процес, що визначається комплексом чинників, зокрема, економічними показниками обсягів виробництва, продажу і якості продукції, собівартості, ціни реалізації та рентабельності, що взаємодіють і визначають рівень результативності господарювання в ринкових умовах.

Розглянемо перший з них – об'єм виробництва. Зрозуміло, що обсяг виробництва продукції молочного скотарства залежить від кількості поголів'я та продуктивності корів. На чисельність поголів'я корів у господарстві впливають: спеціалізація підприємства, відтворення стада, забезпеченість корів кормами, наявність тваринницьких приміщень, стан матеріально-технічної бази. В свою чергу продуктивність корів визначають: рівень годування корів, якість кормів, структура і збалансованість раціонів годування, породи та віковий склад продуктивного гурту, яловість корів, умови та технологія утримання, організація праці на фермах, а також забезпеченість аграрних підприємств кадрами тваринників, зоотехніків, ветлікарів, інженерно-технічним персоналом, досконалість системи оплати праці, морального та матеріального заохочення працівників тощо.

Несприятлива економічна ситуація в молочному продуктовому підкомплексі України наклала відбиток і на динаміку виробництва моло-

ка аграрними підприємствами Полтавської області та Полтавського району. Для визначення кількісного впливу змін у поголів'ї та продуктивності корів на обсяги виробництва молока спочатку розглянемо, як змінювались ці показники у динаміці (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва молока, поголів'я корів та їх продуктивності в аграрних підприємствах

Роки	Виробництво молока, тис. т		Поголів'я корів на кінець року, тис. гол.		Середньорічний удій молока від 1 корови, кг	
	Полтавська область	Полтавський район	Полтавська область	Полтавський район	Полтавська область	Полтавський район
1990	1065	53,8	347	13,7	3071	3913
1996	623	16,1	228	7,8	1539	2059
1997	343	14,7	200	6,6	1716	2217
1998	348	18,5	157	5,4	1793	2606
1999	332	18,5	146	6,8	2273	2720
2000	273	15,1	129	5,6	2011	2217
2001	278	16,2	122	5,6	2179	2854
2002	259	17,1	121	5,6	2146	3045
Відхилення 2002 р. від 1990 р., +, – абсолютне (відносне, %)						
	-806 (-75,7)	-36,6 (-68,2)	-226 (-65,1)	-8,1 (-59,12)	-925 (-30,1)	-868 (-22,2)

Як свідчать дані, обсяг молочної сировини суттєво зменшується щороку. Виробництво молока аграрними підприємствами Полтавської області у 2002 р. порівняно з 1990 р. скоротилось на 806 тис. т (75,7%); Полтавського району – у 1996 р. порівняно з 1990 р. зменшилось у 3,3 раза, а у 2002 р. проти 1996 р. збільшилось лише на 6,2%. Стихійний спад відбувся у чисельності поголів'я корів – в середньому в області та районі майже у 3 рази. Найнижчою була продуктивність корів (майже вдвічі менше рівня 1990 р.) у 1996 р., проте до 2002 р. цей показник підвищився по області на 39,4% і району – на 47,8%.

Якою мірою визначили скорочення об'єму виробництва молока (у 2002 р. порівняно з 1990 р.), зміни чисельності поголів'я та продуктивності корів, розраховано методом абсолютних різниць та індексним методом [4] у табл. 2. Виробництво молока зменшилось за рахунок скорочення поголів'я по Полтавській області на 694,05 тис. т (65,2%), по Полтавському району – на 31,69 тис. т (59,2%); за рахунок зменшення продуктивності корів по області на 111,93 тис. т (10,5%), по району – на 4,86 тис. т (9%).

Результати розрахунків свідчать про те, що основний чинник скорочення обсягів виробництва молока за досліджуваний період в агропідприємствах Полтавської області – різке зменшення поголів'я корів, другорядний – спад продуктивності. Те, що інтенсивний чинник розвитку молочного скотарства меншою мірою вплинув на об'єм виробництва, можна оцінити позитивно, проте рівень продуктивності корів – 2-3 тис. кг досить низький. Найбільшу частку в поголів'ї корів Полтавської області (52,6%) та Полтавському районі (96%) займає українська чорно-ряба молочна порода корів, генетичний потенціал якої за молочною продуктивністю 6-7 тис. кг і більше, жирність молока – 3,6-3,8%, отже, фактичний рівень продуктивності корів менший у 2-2,5 раза.

Генетична молочна продуктивність корів, незалежно від породи, може бути реалізованою у разі наявності відповідних умов, серед яких пріоритетне місце займають якісні корми.

Однак збільшення виробництва кормів і перетравного протеїну, як в цілому по Україні, так і в Полтавській області, ускладнюється тенденцією випереджання цін сільськогосподарської техніки, добрив, палива, мастил, електроенергії та послуг порівняно з цінами сільськогосподарської продукції. Це супроводжується високою розораністю сільськогосподарських угідь і разом з цим зменшенням площ сіножатей, пасовищ, їх деградацією. У 2002 р. порівняно з 1992 р. площа сільськогосподарських угідь зменшилась в області у 1,4 раза, Полтавському районі –

в 1,6. Найнегативнішим моментом є скорочення площ сіножатей та культурних пасовищ. По області за цей період площі сіножатей скоротились у 2 рази, пасовищ – у 2,1; в районі відповідно у 1,5 і 3,8 раза.

Біологічно-фізіологічні особливості великої рогатої худоби потребують максимального використання трав'янистих кормів – зеленої маси, сіна, сінажу, силосу. Стосовно молочного скотарства корми з культурних пасовищ найбільш дешевші і поживні, тому зменшення їх використання є економічно нераціональним. Адже на кожний відсоток зниження матеріально-грошових витрат на корми, використані для молочної худоби, собівартість виробництва молока знижується на 0,2-0,5% [5, с. 253].

Зменшилось також виробництво комбікормів і кормових сумішок підприємствами Полтавської області. Виробництво комбікормів у 2001 р. порівняно з 1995 р. зменшилось у 3,7 раза; сушеного жому, патоки-меляси, м'ясо-кісткового борошна, сухих тваринних кормів – вироблено менше майже у 3 раза. На 22,1% збільшилось лише виробництво жмиху і шроту, що не компенсує скорочення виробництва інших видів кормів. Дефіцит преміксів та їх окремих компонентів знижує використання потенціалу продуктивності корів, порушує відтворювальні функції маток, погіршує використання кормів, викликає захворювання та сприяє народженню недостатньо життєздатного потомства.

Таблиця 2

Ступінь впливу чинників на зміну обсягу виробництва молока в аграрних підприємствах

Адміністративно-господарські одиниці	Виробництво молока, тис. т		Поголів'я корів на кінець року, тис. гол.		Середньорічний удій молока від 1 корови, кг		Індекс зміни обсягу виробництва молока	Індекс зміни поголів'я корів	Зміна обсягу виробництва молока за рахунок			
									Чисельності поголів'я	Продуктивності корів	Чисельності поголів'я	Продуктивності корів
									+, – тис. т		+, – %	
	B_0	B_1	$П_0$	$П_1$	$ПР_0$	$ПР_1$	$I=B_1 \div B_0$	$I_1=П_1 \div П_0$	$\Delta B_п = (П_1 - П_0) \cdot ПР_0$	$\Delta B_{пр} = (ПР_1 - ПР_0) \cdot П_1$	$I_1 \cdot 100 - 100$	$(I - I_1) \cdot 100$
Полтавська область	1065	259	347	121	3071	2146	0,243	0,348	–694,05	–111,93	–65,2	–10,5
Полтавський район	53,8	17,1	13,7	5,6	3913	3045	0,318	0,408	–31,69	–4,86	–59,2	–9,0

Зменшення площ культурних пасовищ і обсягів кормовиробництва, підвищення цін покупних кормів стали основними чинниками зменшення загальних витрат кормів у тваринництві (табл. 3).

Поряд із збільшенням витрат усіх кормів на виробництво 1 ц молока у 2001 р. порівняно з 1990 р. (на 14%) зменшились витрати концентрованих у 1,6 раза, що є причиною зменшення надоїв, адже раціони збіднені і незбалансовані за окремими елементами поживності.

Забезпечення продуктивності в межах 4000-6000 кг молока на 1 корову потребує згодовування не менше 45-50 ц к.од., а за період 1996-2001 рр. в аграрних підприємствах Полтавської області цей показник не перевищував 40 ц к.од.

Через низький рівень годування тварин є важкодосяжний норматив вирощування ремонтного молодняку. Для того, щоб майбутня первістка забезпечувала продуктивність 3,5-4,5 тис. кг молока, він повинен забезпечувати живу масу

телиць в момент запліднення (15-18 міс.) на рівні 330-380 кг. За цієї умови телиці необхідно згодовувати 24-25 ц к.од., і, відповідно, вона повинна давати до 800 г середньодобового приросту живої маси. Низький рівень вирощування ремонтного молодняку призводить до збільшення періоду їх росту, накопиченню в стаді. У результаті все більше кормів витрачається на підтримання життєдіяльності, а не на прирости, збільшується потреба в трудових ресурсах, приміщеннях [3].

Враховуючи те, що генетичний потенціал корів у агропідприємствах Полтавської області досить значний, підвищення конкурентоспроможності виробництва молока пов'язане насамперед із зниженням його собівартості на основі нарощування поголів'я та підвищення продуктивності корів у 1,5-2 рази; покращення якості молока; збільшення обсягів виробництва; підвищення продуктивності праці в галузі; скорочення матеріально-грошових витрат за рахунок освоєння сучасних ресурсоощадних технологій виробництва.

Основна увага в господарствах повинна приділятись економічно ефективному кормовиробництву та раціональному використанню кормів, адже виробництво конкурентоспроможної продукції тваринництва втрачає сенс без освоєння технологій виробництва дешевих, якісних, високоенергетичних та високопротеїнових кормів і виключення низькопоживних, що збільшує їх продуктивність, створює умови одержання прибутку від продажу продукції тваринництва [2].

Література

1. Горська О.В. Проблеми АПК України в контексті європейської інтеграції // Економіка АПК. – № 1. – 2003. – С. 132-135.
2. Нова економічна парадигма формування стратегій національної продовольчої безпеки України у XX ст. / За ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 638 с.
3. Програма стабілізації та розвитку тваринництва і птахівництва в Полтавській області на 2001-2004 рр. / Під заг. керівн. В.І. Степенка. – Полтава, 2001. – 31 с.
4. Савицкая В.Г. Анализ хозяйственной деятельности предприятий АПК. – Минск: Новое знание, 2002. – 685 с.
5. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції: Практичний посібник / За ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – 555 с.